

Коодзі ТАНАКА

НОВЕ СЕЛО

КООДЗІ ТАНАКА — молодий японський письменник. Широку популярність здобув першою ж книгою науково-фантастичних оповідань «А ти бачив літаючу тарілку?» (1976), з якої взято й опубліковані тут оповідання.

1.

Я підняв комір плаща.

При кожному віддиху з рота вихоплювалася хмарка. На морозному повітрі вона одразу застигала, обертаючись неправдоподібно білим туманцем, який затуляв виднокрай, освітлений блідим промінням вранішнього сонця. Віднині холоднеча буде моїм супутником, і це найменша з усіх прикрощів, що чигають на мене. На просторах Хоккайдо, та ще в грудні, від холоду не втекти. Добре, хоч хуги не передбачається.

Я озирнувся на джип. Мій сильний звір із турбодвигуном безнадійно загруз у зачаєному болоті. Як я не бився, чого тільки не робив,—

зрушити його з місця не зміг. У чотирьох ведучих коліс не стачило сил розірвати пута, якими скувала їх підступна драговина. Тепер вона повільно, сантиметр за сантиметром, засмоктуватиме здобич, аж доки поглине без останку. Туман, що курився над болотом, знову оповив виднокрай, який був висвітлився, повергнувши світ на саме дно каламутно-молочного хаосу. Лише невиразні контури кушів де-не-де видніли на порослій очеретом рівнині. Ноги по кісточку грузли у твані, що, вгинаючись, чвакала за кожним кроком; ямки слідів одразу ж наливалися водою.

Паскудна місцина, подумав я. Аж не віриться, що в цьому закутні живуть люди. Як їм ведеться в цих просяклих отруйними міазмами мочарях? Втім, не за привидами ж я ганяюся?.. В поліційному відділку містечка, що притулилося на самому краю мочарів, мене недвозначно попередили, щоб не ходив сам-один у те паскудне місце — небезпечно. Втім, оте попередження можна було трактувати й так: не здумай стромляти носа в справу тамтешніх жителів — небезпечно.

Очевидним було одне: десь там, біля невиразного обрїю, лежить *оте* село. Майже очевидним був і той факт, що моя «здобич» ушилися саме туди. Оце й гнало мене вперед. Та людина порушила закон. Убивця занапастив не одне життя. І я мушу його ввіймати. Мені платять за це — бо я представник закону.

Як-то кажуть, я завівся. Ввіймати його стало для мене справою честі. Я давно ганявся за ним, та він щоразу вислизав буквально в мене з-під носа. І ось тепер я певен, що загнав його в пастку.

Дещо про *те* село я чував. Про людей, що жили там поза законом, плелось чимало чуток, та я примусив себе викинути все *оте* з голови. Для зустрічі з ними моя душа має бути кришталево чистою, вільною від будь-яких упереджень. Для успіху операції це здавалося мені надзвичайно важливим.

Отож, шулячись від холоду, втягнувши голову в плечі, я ввійшов у туманну каламуть.

2.

Тихо, без жодного сплеску котить рівниною свої чорні води неширока — метрів з десять — річка. Я йду стежкою, протоптаного вздовж берега. Кажуть, тут живе грізний Хазяїн — дивна риба Іто, десь із метр завдовжки. Колись безталанні рибалки, ганяючись за нею, забридали у самі мочарі. Тепер їх не видно. Байки про *те* село начисто відбили в них бажання нікати тїт.

Туман то ледь розсіюється, то знову гусне. Пейзаж, який врядигоди мені вдається роздивитися, анітрохи не змінився. Та сама вкрита очеретом рівнина; його зарості, подібно до завіс, хилитаються обабіч стежки. Де-не-де здіймаються невеличкі горби, на них, наче надгробки, стирчать трухляві стовбури криптомерій. Зрідка трапляються сухі місцинки. Колись тут, кажуть, оселилися кілька сімей переселенців, вони спромоглися перетворити ці клаптики землі на нивки, та за кілька років, кинувши свої оселі, пішли звідси. Тепер *ота* громада господарює в покинутому селі.

Птах, схожий на чаплю, сидить на стовбурі поваленого дерева. Час від часу пронизливо скрикує. І той крик — єдине свідчення існуючого тут життя: безкрайня рівнина застигла в німоті. Загублений світ... Схоже на Дартсмутські болота в Новій Шотландії, подумав я і тієї ж миті почув якийсь наче хлюпіт. Наче хто бив долонями по воді. Ритмічний, раз у раз повторюваний звук. Плюскіт лунав звідкись спереду, з очеретяних заростів.

Я підкрався ближче. Посеред річки видніла якась постать. Вона стояла по пояс у воді і, зігнувшись, нищорила по дну, намагаючись щось там дістати. Безперечно, це була людина, якби не... В її обрисах я помітив «щось», абсолютно неможливе в нормальній людині.

Я заціпенів. Однак той рибалка, мабуть, мав звірине чуття. Він обернувся.

Все-таки це була людина. Обличчя заросле кошлатою бородою, скуйовджене волосся гривною спадало на плечі. Вік визначити важко.

Але ж... Це було не єдине обличчя!

На правому плечі стирчала ще одна голова Трохи менша від тієї, першої, а все інше як слід, тільки очі заплющені. Двогорова людина!

Мене аж затіпало. Не те щоб я був не готовий до такої зустрічі, але побачити ось так перед собою... Воістину в світі існують речі, в які неможливо повірити, доки не побачиш на власні очі...

З ідіотським виразом на обличчі людина роздивлялася мене. Із щойно витягнутої верхі стікала вода, в сітці тріпотіла риба. Людина, одягнена в щось, ледь схоже на сорочку, очевидно зовсім не мерзла.

Відкашлявшись, я над силу видушив із себе:

— Я поліцейний агент. Розшукую злочинця. Останнім часом тут не було чужих?

І тіні думки не промайнуло в його очах. Я ж не міг відірвати погляду від другої голови. А що, як вона заговорить?! Жах скував мій розум. Однак нічого не сталося. Чоловік і далі стояв нерухомо, як дерев'яна лялька.

— Послухай-но,— знову почав я.— Ця стежка веде в село? — І ткнув пальцем у стежку, що бігла понад річкою.— Село ваше далеко?

Довелося повторити питання двічі. Лише тоді вираз його обличчя дещо змінився, він спроквола підняв руку, змахнув нею в бік стежки й кивнув.

— Дякую. А ти...

Та він уже не слухав. Його увага цілком зосередилася на рибині, яку витягав із сітки. Ця робота цілком поглинула його. Я стелю плечима й пішов далі.

3.

Втома важким тягарем навалилася на мене. Мороз дошкуляв не менше. В черевках хлюпала вода, і неприємний холодок повз уздовж хребта, добираючись до мозку. Спина вже задерев'яніла.

Стежка віддалилася від берега й заглибилася у болото. Я зупинився посеред білого небуття й запалив сигарету. Штучний, з паперової маси тютюн — без дьогтю і нікотину — злегка відгонив траву, і цей ледь чутний присмак не міг потамувати нестерпного болю в шлунку. Як я, недотепа, міг забути про їжу! Затоптавши недопалок, навздогад побрів далі. Нічого іншого мені не залишалось. Я був звичаєний ходити.

Просякнутий туманом нескінченний лабіринт... Я став втрачати чуття напрямку. Лише бліде сонце, що ледь пробивалося крізь білясту імлу, допомагало орієнтуватися. Втома затуманювала свідомість, і поступово вся моя увага зосередилася на монотонному, одноманітному рухові вперед.

...Я очумався. Трясовина скінчилася, під ногами — твердий ґрунт. Пейзаж теж різко змінився: очерет погустішав, де-не-де виднілися купки дерев. Мабуть, я вийшов на сухе узвишшя. На серці полегшало. Отже, село близько.

Стежка в'юнилась між височенним бамбуком, піднімаючися вгору і вгору, й нарешті вивела мене в ліс. Ледь чвалаючи, я ввійшов у чагарі. Раптом щось ухопило мене за кісточку ноги — і земля перевернулася піді мною. Першу мить я нічого не міг утямити. За кілька секунд до мене дійшло, що вишу вниз головою. Пастка! На стежці було прилаштовано пастку. Мабуть, це стежка звірина. Я наступив на дротяну петлю, і пригнуте деревце розпрямилось: «пружина» спрацювала, підкинувши мене вгору. Петля — заборонене знаряддя лову, але ж тутешні жителі плюють на закон.

...У перевернутому світі переді мною з'явилось двоє. Побачивши цю парочку, я забув навіть про себе. Вони вийшли з бамбукових хащів — він і вона. Чоловік — триметровий гігант. Велетень, схожий на чудовисько Франкенштейна. Коли його напівсонні очіці наблизилися до моєї перевернутої голови, я ледве стримав крик.

— Зніми його, Горо,— мовила жінка.— Це не їстівне.

Дзвінкий, прозорий голос. Такий же прозорий, як і обличчя. Маленьке жіноче личко, облямоване сріблястим волоссям, тьмяно мерехтіло, наче скляна прикраса. Багряні очі глузливо дивилися на мене. Велетень, легко піднявши мене однією рукою, другою попустив зашморг і звільнив мою ногу. Хоч і не зовсім певно, все-таки я стояв на землі. Протер невидючі очі і знову глянув на парочку.

Чоловік явно страждав на гігантизм, спричинений порушеннями щитовидної залози. Величезні, наче кувалди, кінцівки стирчали з-під шкіри, що правили йому за одягу. Він височів наді мною живим екземпляром гігантопітека — парості роду людського, що, можливо, й справді існувала колись.

Його супутниця була крихітна, як дитина. Яскраво виражений альбінос. Ані найменшого відтінку барв. До того ж із напівпрозорою шкірою. Сітка кровоносних судин на обличчі й чолі просвічувала наскрізь. Мабуть, таке ж прозоре було і її тіло, сховане під одяжем. На цьому прозорому, помережаному судинами обличчі вирізнялися два ясно-багряних ока, що виблискували, як самоцвіти.

— Ти чого прийшов сюди? Це місце не для таких, як ти. Ледве в'язи не скрутив. Забув своє місце й дістав по заслугі.— Сказала — мов багатом стьобнула.

Я потер шию й спробував перевести мову на інше.

— Скажи, ти не помітила тут чужого? Він прийшов поперед мене. Я шукаю його. Покажи мені, де він ховається...

Жінка схилила голову набік. Зляканий, невимовно чарівний рух. Здавалось, сама жіночність світиться в ній.

— Н-ні... Не бачила. Скільки можна повторювати, це місце не для заброд. Чужого ми одразу помітимо.

Та в її голосі чувалася непевність. Вміння читати в людських душах — одна з особливостей мого фаху.

— Не вірю,— відрубав я.— Підозрювати — моя робота. Вибач, але доведеться тобі провести мене в село. Хочу стрітися з вашим вождем. Про дещо його розпитати. То як?

Жінка знову схилила голову. Судини на щоках зачервонили яскравіше.

— Добре,— врешті погодилася вона.— Йди за мною, підозріливий незнайомцю, переконаєшся в усьому сам.

4.

Коли ми дісталися до села, сонце вже стояло на вечірньому пружі. Сутінки оповили близький гайок, покинуті ниви, хати. В давнину цю пору називали «годиною духів». І ті, кого я стрів дорогою, були схожі на духів з кошмарного сну. Знайома парочка — гігант і жінка-альбінос — були не єдині потвори. Тут жили жертви деформації людських генів. Я побачив зовсім нові, невідомі науці людські типи — двоголовий, якого я стрів біля річки, був один з багатьох.

Дарма я умовляв себе: вони не винні, що народилися такими. Те, що я не схожий на них,— лише щасливий випадок, примха долі...

...Того року, зміни, що поступово накопичувалися в людському організмі, спричинені забрудненням навколишнього середовища, несподівано й раптово прорвалися, як дозрілий гнійник, і призвели до стра-

хитливих результатів. Класична хвороба Мінамата¹ була лише передвісником майбутніх нещасть. На початку 80-х років людство струсонув перший спалах хвороби — вона триває й донині, впродовж двадцяти років. А те, що нещастя вразило весь світ, робить його ще жахливішим.

Десятки років людство засмічувало промисловими відходами атмосферу, ґрунти, моря. Шкідливі хімічні сполуки, які не могла розщепити природа, начебто сумирно чекали нагоди. Вони проникли в людський організм і, накопичуючись там в непередбачених комбінаціях, вступали в нові хімічні реакції, утворюючи нові отруйні сполуки, що катастрофічно змінили генетичний код.

Людство здригнулося від жаху, побачивши потвор, що народилися. Проте жалітися не було кому. Справжнього винуватця знайти неможливо. Бо винні всі. Гори промислових відходів — покидьки промислового прогресу, що охопив усі країни світу, — неспростовне свідчення загальної вини. Одне слово, природа брала реванш за збиткування над нею.

— Цей чоловік хоче зустрітися з Рьо. Де він? — звернулася жінка альбінос до карлика.

— Пішов рибалити. Скоро повернеться.

Не встиг карлик закрити рота, як натовп у мене за спиною заворушився. Я озирнувся: той самий двоголовий опускав кіш на землю.

— Рьо — наш вождь, — пояснила жінка.

Я вибалушив очі: тепер у нього спала та голова, з якою я, так би мовити, бесідував. Натомість не спала друга, менша, та, що росла збоку; тепер вона трималася прямо, гострі очиці уважно обмацували мене. Очі зовсім іншої людини! Чіпкий розум, непересічна воля світілися в них.

— Ого! Це знову ви? — здивувався Рьо. — Ото завзятий. Усе ще ловите свого втікача?

— Так, — видушив я з себе. — Мушу будь-що затримати його. Він дуже небезпечний. Вбивця!

— Добре. — Рьо кивнув. — Ходімо в дім. Там поговоримо.

...Десь за півгодини ми сиділи біля розжареної пічки. Мене пригоостили вечерею, і хоч їжа була проста й невибаглива, я потроху прийшов до тями.

— Що ж він накоїв, ваш утікач? — поцікавився нарешті Рьо.

— Вбив кількох чоловік. Він член екстремістської групи. Вони полюють за великими промисловцями і чиновниками. За моїми відомостями, він сховався в цьому селі. Всі знають, що це — свого роду священний край. Очевидно, він тікав сюди в надії знайти захист. Що ж, це природно... — Я помовчав, а тоді повільно закінчив: — По суті, він чимось схожий на вас. Такий же нездолений.

Очі Рьо спалахнули.

— Це так. Ми приймаємо всіх, хто тікає від вашого суспільства. Не женемо тих, хто приходить сюди. Але, — голос його став крижаний, — ти помиляєшся. Це ми зреклися суспільства. Воно вважає нас жалюгідними виродками, жертвами екологічної кризи. Ми ж вважаємо себе «природними мутантами». Людська природа, загнана в глухий кут, створила нові типи, покликані відшукати шлях подальшого розвитку людства. Інакше кажучи, ми уособлюємо собою історичну необхідність. Цілком очевидно, що потенціал людського розвитку одчайдушно шукає виходу. Методом спроб і помилок. Поглянь, кожного з нас природа наділила неповторними якостями. Візьми, приміром мене. Маю дві голови. Мое перше «Я» — мислить. Мое друге «Я» — розумово не-

¹ Хвороба, спричинена критичним вмістом у морській воді органічних сполук ртуті, що, діючи на нервові клітини мозку, призводять до паралічу органів руху.

Мінамата — назва рибальського селища в Японії, де ще в 1953 р. було зареєстровано смертні випадки.

повноцінне, натомість близьке до природи. Вправний риболов, розуміє мову тварин. Саме в цьому істинний смисл існування нашої комуні. Це село — свого роду дослідне поле, де має зійти насіння нового людства, парость людського відродження.

Голос Рьо пом'якшав.

— Ну, досить розмов. Ми не нав'язуємо своїх теорій. Насамперед треба покінчити з твоєю справою. Повторюю — я не чув, щоб у селі з'явився чужий. Якби він був тут, мене б неодмінно повідомили. Проте, можливо, він ховається десь поблизу. Завтра розіб'ємося на групи і обнищоримо всі околиці. Якщо спіймаємо того зайду, міру покарання визначимо на загальній раді. Згода?

Я знехотя кивнув. Він має рацію. Спершу треба його впіймати.

5.

Мені постелили в колишній коморі — маленькій хижці попід гаєм. Тут затісно й тхне пліснявою, та жарко палає пічка, отже, затишно.

Витягшись горілиць на вбогому ліжечку, покритому сінником, я відчув, як знемагає мене втома, і майже одразу поринув у глибокий сон. Однак перед тим встиг відчуті давно забуте блаженне почуття спокою. Наче розтала нарешті в грудях крижана кулька, що довгі роки мучила мене. Це ж завдяки бесіді з Рьо, «вождем мутантів», спалахнув у моїй згасаючій свідомості невиразний здогад. Щось начебто розкрилося в моїй душі. Не усвідомлюючи цілком, що саме, я поринув у забуття.

...З глибин підсвідомості пробивається слабенький голос інстинкту самозбереження. Будить мене. Чую наче якийсь шерех. Перевертаюся на бік. Внутрішній голос лунає все настирливіше, силкуючись пробити грубу стіну сну. «Прокинься! — волає він. — Небезпека!» Я застогнав і відчайдушним зусиллям волі розліпив важкі, як сама земля, повіки. Перед моїм затуманеним зором попливла якась пляма. Вона все ближче. В блідому сяєві місяця, що світить прямо у віконце, пляма нагло перетворилася в чітке видіння — постать людини з ножем. Укарбоване в пам'яті обличчя! Його обличчя! Усе в мені обірвалося. Це він! Вбивця!

Тої ж миті, коли я спробував схопитися, він метнув ніж і одразу ж навалився на мене. Відчуваючи в правому плечі пекучий біль, я щосили вдарив його лівою рукою. Удар був сильний. Вбивця засичав. Напружившись, він скинув мене на долівку, однак, наче злякавшись, скочив на ноги й вибіг надвір. Намацуючи під пахвою кобуру, я кинувся за ним.

Стріли мене тиша і ясний місяць. В цьому німотному світі мертвим сном спало село. Попереду, метрах у двадцяти-тридцяти, майнула постать і зникла в придорожніх чагарях. Я вихопив револьвер, перескочив через дорогу й вривався в кущі. Тут було набагато темніше, наче глибоко на дні моря. Однак я розрізнив у п'їтьмі рухому пляму і, тримаючи револьвер обома руками, вистрілив. І не схибив. Майже фізично відчув, що куля наздогнала втікача. Тепер він біг не так прудко, та все ще тримав дистанцію. Ми вихопилися на рівнину й побігли, ковзаючи і заточуючись по слизькій траві. І знову ліс. Тут майже одразу я загубив його. Досі мене вело якась звірине чуття. Та не могло ж це тривати вічно. Я наче отямився. Під ногами була тверда, втоптана земля, мабуть доріжка. Нестерпний пекучий біль у плечі, про який я забув у розпалі погоні, затопив усе моє ество, в голові запаморочилося. По спині юшила тепла кров. Місяць вплив з-за верхів'їв дерев і залив ліс примарним білим сявом. Хисткі, невиразні обриси вселяли в мене невимовний жах. Саме тут, у цьому лісі, стрівся я з тим, схожим на Голема¹, велетнем...

Почулися важкі кроки, я враз уквився липким потом. В очах по-

¹ Голем — персонаж фільмів жахів, запозичений із середньовічних легенд, — гляняний велетень, якого можна оживити чарами.

темніло. Навколишні дерева, кущі злилися у велетенську постать. В чарівницькому світлі місяця на мене сунула кам'яна гора. Поряд, як і вдень, дріботіла жінка. Я одразу впізнав її: багряні очі світилися в темряві, як у хижого звіра.

— Дай йому спокій! — вереснула вона.

Я примружився, зміряв їх поглядом.

— В чому річ? — Мені вдалося опанувати себе.

— Чув, що я сказала? Він мій. Я не віддам його тобі!

Повільно, наче жорна, в мене в мозку ворухнулися думки. Нарешті до мене дійшло: вона десь перестріла злочинця — мою «здобич», що тікав у це село. І, наче блискавка, спалахнула любов. Отак раптово? Саме так. Кохання непідвладне логіці. Тепер ясно — вона ховає його десь поблизу. І спробує врятувати.

— Не вийде, — процідив я. — Він мій! Моя власність.

Жінка різко ляснула в мій бік пальцями.

— Горо!

Велетень незграбно зсунувся з місця. Наче механічна лялька. Він міг розчавити мене одним пальцем. Я відступив на крок і прицілювався йому в ноги. Мені зовсім не хотілося вбивати його. Горо тут просто з симпатії до жінки. А може, її коханець, і вона крутить ним як хоче.

Один за одним гримнули два постріли. Страдницьки скрикнувши, велетень повалився на землю. Завченим рухом я відкрив барабан і поповнив його двома новими патронами. Тоді наблизився до жінки. Очі її від жаху зробилися зовсім круглі, вона трусила головою, не в силі навіть кричати. Враз повернулася й кинулася бігти. Я побіг слідом. Азарт безслідно зник. Залишилася дивна певність: вона приведе мене до схову.

Несподівано дерева розступилися. Попереду в місячному сяйві, схоже на трав'яне море розкинулося болото. Однак жінка впевнено, як людина, що добре знає дорогу, бігла далі між очеретом. Переслідувати її було легко. Я вже не боявся загубити слід. Нарешті попереду серед мочаревої зарості я помітив щось схоже на халабуду.

Жінка різко зупинилася. В траві щось сіріло. Я повільно підійшов ближче. Ну звичайно, це був він, мій утікач, моя «здобич». Знесиливши від втрати крові, він звалився, не добігши кількох кроків до схову. Його колісь біла куртка від бруду й крові стала майже чорною. Жінка впала навколішки, обхопила його голову, знизу вгору глянула на мене. Я підняв свій короткоствольний 32-го калібру револьвер і прицілювався йому в груди.

— Попався!

Я не мав наказу арештувати його. Вірніше, офіційно йшлося про затримання, але шеф дав зрозуміти, що «ворога суспільства необхідно стерти з лиця землі». Тепер же, коли він штрикнув мене ножом, у мене не було бажання помилувати цього безпечного звіра.

— Зупинись! — вереснула жінка. — Що він такого зробив?! Лише здійснив те, чого потай бажає кожний з вас! Він — це твоя совість. Ваше прокляте суспільство саме породило таких, як він, щоб очиститися від скверни. Воно приречене. Воно зв'язало себе по руках і ногах своєю власною системою. Згадай, навіть щоб зітхнути, потрібен дозвіл! Ваше суспільство зайшло в безвихідь. Уперлося в глуху стіну. А проломлять стіну такі, як він. Ти й тобі подібні — ось справжні знедолені! І за це ти хочеш убити його?

Револьвер у моїй руці здригнувся. Зойки жінки гострим лезом прошили серце. У моїй душі вони стріли дивний відгук...

...Інтелектуальна еліта. Так називається наше суспільство, той світ, де я живу. Дані про кожну людину надходять в універсальне сховище пам'яті. Щоб забезпечити дефіцитною енергією і продовольством населення, що непомірно розрослося, держава змушена ввести жорстокий контроль. Так народилася нова система. Нова еліта, нечисленна й всевладна, що складалася з обранців — технократичної верхівки й тих, хто займав

ключові пости в економіці й державному управлінні. Безіменна маса звичайних смертних опинилася під їхнім жорстоким і безжалісним контролем. Одне слово, нова еліта придушила народ. Звичайно, сталося це не одразу. Соціальна система, породжена суворими часами і необхідністю регулювати приріст населення поступово поневолила маси.

...А вона має рацію, подумав я. Знедолені — це ми. А він і його однодумці — ті, що «сіють розбрат і підривають підвалини суспільства» — силкуються привести до тями суспільство, яке задихається. Вони — виразники потаємних сподівань простого люду. Жінка таки має рацію... Може, й справді це катарсис — шлях до очищення? Для суспільства, що втратило життєву силу, заkostenіло в досягнутій досконалості.

Я застиг в нерішучості. Вона сказала: «І за це ти хочеш його вбити? Його — свою совість».

Я повільно опустив револьвер. Щоб натиснути на спусковий гачок, досить і миті. Але передовсім я маю подумати. Маю добре подумати. Мені треба збагнути, що саме робить людей знедоленими.

ЗАЙДА

1.

Надворі загавкав собака.

— Хтось чужий. Біжи подивись! — гукнула з кухні мати.

Я похапцем доїв батат, знехотя піднявся й вийшов надвір. Пес скаженів на цепу. Тепер у всіх по дві, а то й по три собаки, здебільше злучі акіта¹, — так спокійніше.

На вулиці, по той бік хвіртки, заглякши від страху, стояло дівчисько, років дванадцяти-тринадцяти, схоже, моя ровесниця. З першого погляду було ясно, що вона з «тих». Худюче, в чому тільки душа держиться, а обличчя якесь таке, ніби набрякле. Від нестачі білків, мабуть. І одягнена як жебрачка: дірявий светр, драна спідниця. Ще й вузлик до грудей притискує. Мене аж занудило.

Ну, дам я тобі чосу!

— Чого треба? — якомога неприязніше спитав я, начебто не розуміючи, чого вона прийшла.

— Вибачте... — ледь чутно мовила дівчинка.

— Не думаю, щоб вона так уже настрахалася, просто натщесерце голосніше не скажеш.

— Я хотіла... трохи бобів... або яєць, якщо можна, звичайно. Однаково що, аби їсти. — І вона потягла за хвостик фурсосікі¹. — Тут годинник і коштовності... моїх батьків. Дуже добрий годинник, швейцарський. Можна змінити його на щось їстівне?

Я мовчки нахабно розглядав її. Відчував дивне садистське задоволення, аж мурашки по спині забігали. Так, наче скинув у річку кошеня.

¹ Акіта — японська порода лайок.

² Фурсосікі — велика хустка, в яку японці зав'язують речі.

— Оцей моглох? Та він нічого не вартий! — Я презирливо скри-
вився.

Чорні дівочі очі розширилися від подиву. Я заворожено втупився
в них — наче на мене наслали чари.

Досі дівчисько, намагаючись не дивитися на оскаженілого пса, що
рвався з цепу, ще якось трималося, а тут не витримало.

— Але... — в голосі бриніли сльози, — в нас більше нічого нема.
Все вже виміняли. Дуже вас прошу. Мої братики голодні. Поділіться
з нами. Хоч чим-небудь. — І вона знову простягла свій вузлик.

Я грубо відштовхнув її руку. Напіврозв'язаний вузлик упав. Цяць-
ки посипалися в пилюку. Із срібного годинничка випало скло.

Пес наче осатанів. Схлипуючи, дівчисько підбирало своє добро.
Зневажливо дивлячись на неї згори вниз, я порадив:

— А ви жеріть свої цяцьки. Чи, може, ви гадаєте, що рис росте
сам? І нічого не вартий? Це ж ви теревенили, що в нас його навалом,
дівати нема куди. І, отже, саджати його більше не треба. І що ж з того
вийшло? Усе поїли. Та ви, однаково, не визнали помилки. Аякже, пиха
не дозволяла. Тепер тільки ми, селяни, виживемо, бо в нас є харч.
І ділитися ні з ким не будемо. Затямила? А як затямила, то котися
звідси, поки собаки не спустив.

Звичайно, я не сам склав цю тираду. Просто повторив те, що без
кінця, на всі лади торочили мої батьки: ми, селяни, можемо забезпе-
чити продуктами тільки самих себе, їх дедве вистачає нам самим.

Дівчисько підняло заплакані очі. Я аж знітився — стільки образи
й туги застигло в них. Ніколи не бачив таких очей. Куди поділося за-
доволення... В роті чогось стало гірко. Вона повернулася й, тягнучи
ноги, побрела геть. Я провів поглядом її фігурку з піднятими гострими
плічками.

— Знову жеброта? — не повертаючись спитала мати, пораючись
коло плити.

Я буркнув у відповідь щось нерозбірливе.

— Хто приходив? — перепитала вона. — Ті, що біля річки? Ім не-
переливки: — Вона зітхнула. — Треба батька попередити. А то внадять-
ся на наше поле. Ні, треба гнати їх, і якомога скоріше.

— Гм... — знову гмукнув я. Раніше я б неодмінно підтакнув ма-
тері. А тепер у мені наче щось зламалося. Не все в світі так просто,
як здається.

2.

Наступного дня після уроків ми з Горо й Сакудзі гайнули до
струмка. Мати загадала наловити крабів. Сарана й краби — це ж самі
білки! Звичайно, раніше ми й дивитися на них не стали б, а тепер при
одній тільки згадці про ті «ласощі» слинка тече. Однак справжній
скарб — соєві боби. Тваринництва більше не існує. Отож соя — джере-
ло життя.

Розмахуючи портфелями, ми підіймалися вузькою стежкою, що
тягнеться вздовж бобового поля, обнесеного загорожею з колючого дро-
ту. Наше село лежить у глибокій улоговині. Її дно — заливні поля, а на
схилах туляться латочки городів, звичайно, теж облутані колючим
дротом. Від непроханих гостей. Одне слово, село в захисному кільці.
Тепер уся Японія ошкірилася колючим дротом: після першого року
«голодної паніки» села перетворилися в неприступні фортеці.

Подолавши перевал, ми вийшли до струмка. Береги його багністі,
та ми знаємо дорогу, можемо пройти наосліп. Звичайно, форель давно
вже повиловлювали, однак у верхів'ях ще залишилися тихі ковбаньки,
де водяться краби й мілька. От нарешті місце, де струмок зливається
з такою ж маленькою річечкою. Трохи вище — якраз наша ковбанька.

Сакудзі біжить попереду, перестрибуючи з каменя на камінь. Враз
він завмер і вереснув:

— Там хтось є!

Причаївшись у заростях, ми уважно вдивляємося. Справді, кілька маленьких дитячих фігурок сидять навпочіпки біля води. Крив ударила нам у голову. З диким лементом ми кинулись уперед — наче звірі, що захищають свою територію. Мчали, мов скажені. Діти злякано скочили. Дівчисько — найстарше — дивилося на мене розширеними від переляку очима. *Вона!* Та сама, що приходила до нас у село. Двоє шмаркачів, звичайно, її «братики». Поряд подертий кошик. Ясно, чим вони тут займалися. Ця трійця ловила крабів!

Вода в струмку крижана, й голі рученята, якими вони шпорталися по дну, почервоніли від холоду.

Запала зловісна мовчанка. Тоді дівчинка щось пронизливо крикнула, і всі троє кинулися врозтіч. Я побіг за нею. Встиг помітити, що Горо й Сакудзі наздоганяють отих малявок. Вибравшись із заростів малини, я понісся зарослим криптомеріями схилом. Дівчисько спершу бігло прудко, мабуть, з переляку. Страх перед розплатою надавав їй сил. Та поступово почала приставати і, коли я, наздогнавши її, легенько ткнув у плече, вона розтяглася на землі.

Я навіть не захекався, та за компанію теж покотився в бамбукові зарості. Її гарячий віддих обпик мені шоку. Я побачив, як судорожно здіймаються її груди. Міцно тримаючи дівчисько, я глянув їй в очі... Очі! Чорні очі... Страх, сором, відчай, презирство — чого тільки не світилося в них. Той погляд ножем прошив мені серце.

Злість відринула, як морський прибіій. Ніяково кашлянувши, я піднявся.

— Вставай. Я не битиму.

Біля струмка переможно горлопанили мої друзки. Фукали мене.

Ведучи дівчинку за руку, я спустився до них. У малих злодюжок з роз'юшених носів капала кров, вони схлипували й давилися гикавкою, марно намагаючись визволитись. Їхні обличчя, як і сестрине, були опухлі від голоду.

Враз дівчисько з силою одіпхнувши мене, кинулося до малюків — обійняти, захистити, пожаліти. Однак вирвати здобич з міцних лап Горо було не так-то просто.

— Що з ними зробимо? — хижо вищирившись, спитав Сакудзі.

— Давайте провчимо їх, — підхопив Горо. — Засунемо в зміїну нору.

— Годі, — перебив я. — Відпусти їх...

Я незчувся, як сказав це, — аж сам здивувався. А хлопці витріщилися на мене.

— Чи ти здурів? Це ж злодюги! Смердючі міські злодюги! — обурився Горо.

— Однаково. Сказав — відпусти.

Хлопці скорилися: в нашій компанії я був ватажком.

Я нагнувся, підняв кошика з крабами, простяг дівчинці.

— На, бери й тікай. І більше не попадайся. Це наше місце.

Притискаючи до себе малюків, вона мовчки дивилася на мене. Цей погляд! Він пік мені душу.

— Чому? — нарешті спитала вона. — Спершу ти накинувся на нас, наче звір. А тепер допомагаєш...

— Не знаю, — відрубав я. — Гайда, поки не передумав.

— Ти бач, як він у неї втелющився, — паскудним голосом проспівав Сакудзі. — Може, ще й проведеш її?

Я глянув на друзків. Мені не сподобалися їхні пики: ехидні, масні посмішки... Я відчув, що втрачаю їхню повагу. Та, хоч як це дивно, мені було начхати.

— Непогана ідея. — Я визивно глянув на них і повернувся до дівчинки: — Мабуть, і справді проведу. А то всяке буває...

Вони отаборилися на березі річки, кілометрів за три від села. Старі автомашини і трайлери, що правили їм за житло, стояли аби-де. Це був так званий «міський заготівельний продовольчий загін».

Вечоріло. Тут і там у небо здіймалися димки. Люди, що сиділи біля вогню, проводжали мене байдужими поглядами. Були там і дорослі, й старі, й діти. Та всіх об'єднувало одне: повна апатія. Вони ледве переставляли ноги. Здавалося, в них не залишилося більше сил боротися. Обличчя в усіх землісті, хворобливо одутлі.

Я вперше бачив їх зблизька. Батьки суворо заборонили мені приходити сюди. І тепер мене бив дріж. Мене аж тіпало від жаку.

Звичайно вони не винні. Ми ходили по лезу бритви. Це всі знали. Навіть школярі. Та раніше чомусь ніхто не думав про небезпеку. Ніхто не вірив, що колись станеться катастрофа.

...Японія могла забезпечити себе продовольством на 43% — набагато менше від будь-якої іншої країни. Вдосталь було тільки рису. М'ясо ж, яйця, інші продукти тваринництва здебільша ввозили з-за кордону. Мабуть, серед цивілізованих держав не було іншої такої нерозважливої країни. Однак спочатку біда спостигла не нас. Три роки поспіль світ потерпав від неврожайів. Світові житниці спорожніли. Більша частина імпорту продуктів до Японії йшла з Америки, однак тепер США змушені були скоротити поставки: треба було годувати себе. Японія ж опинилася на грані катастрофи. Можна скільки завгодно картати американців за віроломство, та це погана розрада. Колись, зважаючи на можливість виникнення подібної ситуації, міністерство сільського господарства й лісництва вивчило ресурси. В результаті народився план: поновити 5 мільйонів 170 тисяч гектарів заливних полів і освоїти 1 мільйон 510 гектарів нових земель. На заливних полях посадити рис, на решті — боби, батат, пшеницю; частину землі відвести під пасовиська. Там, де клімат не дозволяв знімати по два врожаї на рік, вигідніше було вирощувати зернові й корейську капусту. Навіть майданчики для гольфу могли піти в хід, під батат. Адже площа їхня чимала — цілх 146 тисяч гектарів!

Поголів'я великої рогатої худоби слід було зберегти, а свинарство й птахівництво скоротити майже вдвічі. І тоді на кожного виходило б по 2100 калорій на день — рівень перших повоєнних років.

Але всі добрі наміри залишилися на папері. Де було взяти в такі короткі строки стільки машин, тракторів, бульдозерів? До того ж і організаційні труднощі: спеціальне законодавство, примусова обробітка землі, контроль над використанням коштів і матеріалів, введення трудової повинності серед сільського населення. Одне слово, план виявився мертвонародженою дитиною. Це стало ясно, коли вдарив грім. Різке похолодання в усьому світі через забруднення навколишнього середовища завдало непоправної шкоди сільському господарству. Розумники в уряді кусали собі лікті — та було вже пізно. Коли скінчилися запаси, довелося пожертвувати насінним фондом. Добре, хоч рису було вдосталь. Але й його вистачило всього на рік. М'ясо, навіть якби забити всю худобу, з'їли б ще скоріше. Допомогти могло тільки чудо. Необхідні були більш врожайні сорти пшениці. Але на це потрібні літа.

Отож, коли настав другий «рік паїки», Велике місто спостиг голод. Гігантська артерія, що живила велетенський організм, луснула. В місто прийшла голодна смерть.

Тепер прогодувати себе міг тільки той, хто жив на землі, — селянин. Міста обезлюдніли: жителі тікали з них, у пошуках їжі кинулися в села. Почалася ворожнеча. Вони хотіли їсти, селяни не бажали ділитися. Їм не потрібні були брязкальця. В такі часи єдине багатство — харч.

А ще недавно було навпаки. Голодувало село, ледве зводячи жінці

з кінцями через урядову політику, спрямовану на імпорт продовольства. Ніхто не хотів допомагати селянам, отже, тепер вони могли сказати «ні». Мали на це повне право. Ніхто не міг докоряти їм за це.

...Дівчинка, зробивши мені знак почекаати, попрямувала до обшарпаного автомобіля. Звідти вилізли двоє — чоловік і жінка, мабуть, її батьки. Вони слухали дочку, нишком поглядаючи в мій бік. Поступово всі почали видивлятися на мене. Від їхніх колючих очей мені стало ніяково.

Нарешті дівчинка вернулася. З нею йшов батько. Недоладний, цибатий, як журавель, у подертому засмальцьованому одязі, він усе-таки зберіг гідність. Мені здалося, начебто я його десь бачив.

— Ти подбав про мою дочку...— Голос у нього глухий, хрипкуватий.— Спасибі тобі. Прекрасно, що на землі ще залишилися такі люди. Навіть якщо ти — останній із них.— Він говорив зі мною не як із сопливим хлопчиськом, а як з шанованою людиною.

— Нема за що мені дякувати,— буркнув я, відчуваючи, що червонію.

— Чому ж? Скажи, чому ти допоміг їй? — допитувався він.

Я аж розізлився.

— Просто так. Захотілося,— різко відповів я і додав: — Маю вам дещо сказати.— Мене наче прорвало. Слова так і полились: — Хочете, покажу, де ростуть акебія, гірський виноград і гриби. Це мої місця. Ніхто не знає про них. Пошліть туди когось.— Я перевів подих.— І ще. Якщо ви збираєтесь прокрастися на поля, краще не треба. Наші дуже озлоблені. Буде лихо.

Батько й дочка уважно слухали мене.

— Он воно як...— протягнув він.— То перекажи їм...— Смертельна втома бриніла в його голосі.— Колись я викладав в університеті економіку, виступав як оглядач у телепередачах. Вів дискусії про міжнародний розподіл праці. Вважав, що Японія має лишатися промисловою країною, а сільськогосподарську продукцію діставати з-за кордону. З погляду теоретичного це здавалося розумним.— Він глибоко зітхнув.— Як я помилявся! Те, що Японія не могла забезпечити себе продовольством, обернулося страшною бідю. Таку державу не можна вважати зрілою. Останнім часом я зрозумів це. Та й не тільки я...— Голос його став твердим, як колись.— Та минуле минулим, а жити треба. А для цього необхідна їжа. Білки. Вони є. Просто під носом — на ваших бобових полях. І нерозумно пухнути з голоду, милуючись ними здаля.

— Все одно,— повторив я.— Все одно не хочу, щоб хтось із вас постраждав.

— Он як,— ласкаво усміхнувся він.— Ну що ж, спасибі тобі, друже.

4.

Повечерявши, я піднявся нагору, до себе. Але так і не зміг настроїтися на уроки: в голові була каша.

Раптом люто загавкав пес. Тоді, перебиваючи один одного, заговорили кілька чоловіків. Найголосніше кричав мій дядько, гультіпака й завзятий мисливець.

Я миттю скотився униз. У снігах товпилось чоловік із десятеро. Дядько тримав рушницю. Її стволи тьмяно поблискували. Батько з братом, одягнені, зібралися кудись іти.

— Що сталося? — захвилювався я.

Дядько рвучко обернувся.

— Ота голота зібралася красти боби на наших полях. Схоже, виступлять цієї ночі. Та ми їм дамо бобу.

— І я з вами! Візьміть мене!

— Помовч, коли говорять дорослі, — насупився батько. — Малий ще. Твоє діло — уроки.

Збуджено перемовляючись, вони попростували вулицею. Я провів їх поглядом.

— Ти чого тут, Рьохей? — сердито гримнула мати. — Ану, гайда нагору!

Я неохоче побрів до себе. Ні про які уроки не могло бути й мови. Перед очима стояли сповнені гідності обличчя вченого і його доньки. А що як вони не послухалися мене? Я прикусив губу. Тоді встав, натяг светр і крадькома спустився на перший поверх. Мати щось мила й шкребла на кухні. Сторожко позираючи на неї, я прокрався в сіни. Як тільки двері прочинилися настільки, щоб можна було пролізти, я шмигнув на вулицю. Услід щось кричала мати, та я на це вже не зважав.

Хвилин за десять я стояв на краю бобового поля. Навкруги темно, наче все залито чорним лаком, — на небі ні місяця, ні зірок. Поле велике, гектари на три, тяглося вгору по схилу. Де їх шукати? Враз десь попереду почувся дивний звук, наче затріщала тріскавка. Я прислухався. Справді, вона. Тріскавки прив'язували до дроту, щоб крадії не могли пробратися непоміченими.

Заблимав ліхтарик. І одразу пролунав розпачливий зойк. Я кинувся навпростець полем, не розбираючи дороги. Біг туди, звідки чулися крики. І тут розлігся оглушливий грім — наче розколалося небо. Я знав — то вистрілив дядько. Серце мало не вискакувало з грудей. Недобре передчуття охопило мене: справдилися мої найгірші побоювання.

Ліхтарики блимали вже зовсім близько. Їхні тривожні промені гасали туди-сюди, раз у раз вихоплюючи з ночі дві купки людей. На землі, розділяючи їх, щось лежало.

Яскравий промінь ковзнув униз. У мене перехопило подих. Побачив розпростерте худеньке тіло. Впізнав залите кров'ю личко. Вона. На грудях у неї розпливалася темна пляма.

Звичайно ніхто не хотів убивати. Стріляли, щоб зупинити, та через примху долі влучили в неї. Застиглі, наче маски, обличчя — батькове, братове, дядькове. Живуть тільки очі. Батько дівчинки. — стоїть попереду городян.

— Навіщо?! — розпачливо крикнув я. — Хіба ми не люди? Хіба ми всі не японці? Навіщо ви ворогуєте? Чому одні ситі, а другі мають голодувати? Це несправедливо! Хіба не можна жити дружно? Хіба не можна залишатися людьми? — Я захлинався плачем. Здавалося, сльози лилися із самого серця. — Невже вам не жаль її?..

Її голівка слабо ворухнулася в моїх долонях. Я відчув, начебто розтопилася людська злоба. Наче розтопився лід. Щиро кажучи, ворогували вони не зі зла. Голод і паніка породили несправедливість і розпалили ворожнечу. Ненависть і жах довершили справу. Біду треба долати всім разом. Всім разом треба шукати вихід...

Я розумів, що то мої сльози і її кров розтопили лід, запалили той, слабенький ще вогник, який віднині освітлюватиме довгу путь.

Сильні руки підняли мене з землі — руки мого батька.

— Віднесемо її до нашої лікарні! — твердо сказав він. — Ми мусимо врятувати її. Так я кажу?

І він обвів усіх поглядом.

З японської переклади
Галина ДУТКІНА і Наталя КОБЦЕВА